

Per primera vegada (a part d'un doc. mall. de 1417, *AlcM*) en JRoig: «May lo lur peu / entra a l'esgleya: / no menys hi feya / festes trencar / lo fer obrar / de-
banadores, / lates d'estores, / pe<s>ses, graneres, /
que les fusteres / als catius fien / ---» (*Spill*, 7532);
«ADZENETA EN LA LLATETA --- en totes les cases vo-
rem --- tant hòmens com dones treballant tots los
dies --- en la llata d'espart, en la que fan objèctes molt
acabats y ben fets --- d'ahí que Adzeneta d'Albayda
siga tan coneguda y --- corre una copla vulgar que diu:
'Per a morques y cerones / en la gran vila d'Albaida, /
y en Palomar y Adzeneta / les fàbriques de la llata»,
«La Vall d'Albayda --- tenen fama d'industriosos,
com se veu en Albayda, ahon hià dos fàbriques de
cera --- la de llata d'espart d'Adzeneta ---», *MGadea* 15
(*T. del Xè* 1, 7, 239).

I així a gairebé tot el País Valencià; p. ex. a Vila-
famés manufacturen «llata i cordell d'espart per fer
espartenyets» (1961); a Simat de Valldigna «fan *làta*
d'espart amb l'ullol del margalló, en cinc malles, ar-
rullant-lo» (1962); i ja comença a les terres de l'Ebre,
car ja al Pinell del Broi tenen crit per *fe làta* 'fer trena
de sàrries' (1936). No menys a Eivissa («pleita», Pé-
rez Cabrero): «sa veieta filava, es aHots escoltaven es
mal temps, i sa mare i son pare feien *llata*», *JnCastelló* 25
(*Rond. Eiv.*, 61). A Mallorca sembla estar més difosa,
almenys a la pagesia, una variant barbaritzada *llatra*
(amb repercussió de líquida, potser fomentada¹ per
mots com *canastra* o *cabestre* que es poden fer de
llata): «la passetja --- era una *llatra* de tres caps, de
cànem o cuyro ---» que feien els pastors d'ovelles, i
«la barxa --- un senalló --- de *llatra* de palmes» que
feien els de cabres, a Manacor (*BDLC* VII, 175; IX,
307).

En el *DCEC/DECH (LATA)* ja detallo la història
de les diferents accs. del castellà *lata*, i les localitzo i
documento suficientment; potser només s'hi podria
afegir que *lata* està també en ús a les Antilles, com en
gran part del castellà d'Amèrica: a Santo Domingo
tant amb el sentit de «vara larga» com el de «conver-
sació insípida» (Brito). De les altres llengües romà-
niques, potser en cap no ha conservat tant de vigor com
en llengua d'oc, no sols a la Vall d'Aran sinó al llarg
dels Pirineus gascons, fins al Bearn, on Lespy cita ja
d'un vell text «*aredege e late*: bardeaux et lattes pour
le toit» i (supl.) «*pescar ab late e am*: pêcher à la
ligne» ja en els *Fors et coutumes du royaume de Na-
varre* (Ss. XIV-XV). També en portuguès hi ha no sols
la *lata* 'bigueta', sinó que, almenys els parlars del Nord,
n'han derivat un masculí «*lato* m. caibro ou vara de
madeira apodrecida na vinha, e que só serve para quei-
mar» (a Viana do Castelo, *RLus.* XXVIII, 272).

De la qüestió etimològica, en tracto allà molt exten-
sament, i amb una exposició tan completa del proble-
ma que no valdria la pena de repetir-ne gran cosa.
El mot es documenta primerament com a explicació
d'una variant del ll. clàssic *asser* 'bigueta', en el ben
conegut *Liber Glossarum*: «*assares: lattas*», obra re-
dactada a Espanya cap a l'any 750; uns dos-cents anys
més tard apareix en un glossari fet en terra catalana, a

Ripoll: «*lattas: asseres*» (Burnam, *Mod. Phil. Chgo.*
XII, 165ss.; *Rom.* XLVII, 440).

Mot estrany al llatí, es presenta, en canvi amb un
ample i antic arrelament tant en les llengües cèltiques
insulars com en els dialectes del germànic occidental:
irl. ant. i mod. *slat* f. 'vara' («*rute*»), ky. ant. *llath* y
slath 'vareta, llata, lèrxa', bretó *laz* «perche, gaules»;
d'altra banda ags. *læθθa*, a. i b-al. ant. *latta*, mittel-
fränkisch *latza*, al. *latte*, angl. *latb* 'taulonet, posteta',
'bigueta', 'estaca', 'llistó'. Atès tot això, i les opinions
de Thurneysen (*Keltorum.*, 66), Kluge (*ARom.* VI,
306; *Etym. Wb.*, s. v.), Pedersen (*VglGrKeltSpr.* 1,
84, 185), Jud (*Bündner Monatsblatt*, 1921, 45), Wal-
de-Pok. (II, 382), Pokorny (*VRom.* x, 254-67) i altres,
i sobretot tenint en compte les anomalies i discordan-
cies fonètiques entre les formes dels dialectes germà-
nics, em decanto allà (raonant-ho detingudament) per
creure que tant el germànic com el romànic manlleva-
ren el mot del cèltic, aquell segurament des de bastant
antic però després dels primers pròdroms de la lenició
cèltica, molt antics en el cas especial de sl-.

DERIV.: De *llata* I (bigueta): +*Llater*, en el Capcir
làtès 'arbustos, arbres que fan branques llargues en
els boscos capcinesos', +*llateram* 'conjunt de llates i
llaters' («tot aquell *llateram* l'hauríem de tallar i llevar
d'allà») (Els Angles, 1960). *Llató*. *Llatarada*. De *llata*
II (trena de fibres): *llatar* 'fer llata' eiv. i en general
'trenar': «ja estaven altra vegada aquelles dos fadrines
amarrotades amb pinta i acabussades dins sa finestra,
davant es mirai: una se *llatava* sa coua; s'altra s'estu-
fava es flocs; i ses dos cantussaven: —S'allota en ha-
ver sopat / es fa sa clenxa i es muda, / si s'enamorat
no hi va, / bona nit, clenxa perduda!», *Llatador*: en
lloc d'això en val. diuen *llater* (EnrValor, c. 1950), al
Pinós de Monòver variant en *-ero* («La Caseta 'l *latè-
ro*», punt notable dins el terme); a Mallorca *llatrera*.
Llatró

¹ Per influència de *llateram*, *llatarada* (infra), pro-
nunciats *llatram*, *llatrada*.

Llatador, llater, V. llata

LLATÍ, pres del ll. *latinus*, com a nom de la llengua
sàvia, i amb nombroses acepcions secundàries, per a
les quals bastarà remetre als articles respectius del
DAG. i *AlcM*, amb els suplementes que es poden treu-
re del *DCEC (LADINO)*. En el P. Val. està en curs
una variant vulgar *lletí* («parlar en *lletí*, creu *lletina*,
lletí de potecari», *MGadea, T. del Xè* 1, 193, 205,
395), potser deguda a la contaminació del quasi-sinò-
nim *lletrat* (car no sembla haver-hi relació amb el gall-
port. ant. *ledino*, passà al qual veg. *DECH* s. v., nota 2).
En castellà *ladino* passa a significar 'sagaç' partint del
llenguatge més llatinitzant de les obres literàries més
refinades; i alhora, inspirant-se en el saber del moro
ladino, qualificatiu dels que sabien parlar romànic:
d'ací secundàriament *palomos ladinos*, els que saben
atraure's o robar els coloms paranyents a un altre
amo: en lloc d'això en el Migjorn valencià diuen *co-
loms laudimos* (Petret, 1963; a Monòver, *Canyissaes*,